

KIRÁLY SÁNDOR

HADIROKKANTAK ÉS HADIÁRVÁK HAZÁNK EGYETEMEIN AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ UTÁN

„A háború a szükséget szenvedőknek számát óriásilag megnövelte...”¹

(Teleki Pál)

Az első világháború kirobbanásának pillanatában a nemzeti önértéktől fűtött közhangulat egész Európában bizakodó volt. A magyar társadalom jelentős részét is magával ragadta a lelkesedés, s a gyermekkorból alig kinőtt fiatal emberek indultak el harcolni a hazáért. Sokan életüket vesztették közülük, míg mások hazatértek, de betegen, sebesülten, nem ritkán a testi és lelki rokkantság állapotában próbáltak beilleszkedni egy újjáalakuló társadalomba. Hadirokkantak, hadirokkant szülővel rendelkezők, vagy hadiárvák lettek, s mint ilyenek, a legkiszolgáltatottabb rétegévé váltak a társadalomnak. Megélhetésük, jövőképük, terveik éppolyan bizonytalanok voltak, mint az ország jövője.

A háború miatt kimaradt évfolyamok egyszerre jelentek meg az egyetemeken, olyan testi, lelki és szociális állapotban, amelynek kezelése komoly kihívást jelentett az államnak és a felsőoktatás szereplőinek egyaránt.² Már a kezdet kezdetén egyértelművé vált, hogy háborúból hazaérkező hallgatóknak jelentős támogatásra van szükségük, különben végleg alámerülnek a nyomor és a kilátástalanság sehová sem vezető útvesztőjébe.³

---

¹ TELEKI 1918. 6.

² Az 1914/15-ös tanévben 7988 egyetemi hallgató volt Magyarországon, de ez a szám az 1917/18-as és az 1918/19-es tanévre megduplázódott, a korábbi szint 208,2, illetve 220,6%-ára emelkedett. Lásd: *A Magyar kir. Kormány 1915-1918. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv*, C) Statisztikai évkönyv. IV. Közműveltség, közoktatásügy és egyházi élet. 37. A főiskolák az 1914/15. iskolai évben. Budapest, 1924. 288.

³ A háború előtt az egyetemi hallgatóság jóval kisebb mértékben szorult anyagi támogatásra tanulmányai folytatásához: „A világháború előtti évtizedekben az egyetemi diákság szociális gondozása ismeretlen volt. Az erős családi vagy

A szociális gondoskodásnak két egymástól teljesen független formája alakult ki az évek során, amely a hadiárvákat, hadirokkantakat és a szülei hadirokkant helyzetéből fakadóan kiszolgáltatott egyetemi hallgatókat létfenntartásukban és tanulmányaik végzésében segítette. Az egyik az állami hadigondozás, a másik az egyetemeken diák szociális erőfeszítése, a szervezett diáksegélyezés volt. A következőkben a háború felsőoktatásra gyakorolt hatásáról, valamint erről a kétfajta támogatási rendszerről lesz szó az egyetemeken tanuló hadigondozott hallgatók életkörülményeinek tükrében.

A háború hatása a felsőoktatásra és a kormányzati lépések

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium már a háború első éveiben félélvelengedéssel és egyéb kedvezményekkel igyekezett elősegíteni a katonai szolgálatot teljesítő hallgatók tanulmányainak folytatását. Még 1914. december 22-én miniszteri rendelet írta elő, hogy a tanulmányukat megszakító, hadbavonult hallgatók esetében a tanulmányi időből egy félév elengedhető.⁴

1915 szeptemberétől a rokkanttá vált katonatisztek, katonai tisztviselők és tisztjelöltek számára lehetővé tették, hogy érettségi bizonyítvány és felvételi vizsga nélkül is beiratkozassanak a felsőoktatási intézményekbe.⁵ Külön tanulmányi kedvezményeket kaptak a műegyetemi hallgatók, valamint a gyógyszerészyakornokok és segédek is.⁶

---

vagyoni alap és a tehetség volt a társadalmi emelkedés szelekciós emeltyűje. Ennek megfelelően a tanulás lehetősége nyitva állott azok előtt, akik a tanulás terhére elbirták [...]” – RUDAI 1939. 1016.

⁴ A kedvezmény a vizsgákra és a szigorlatokra is kiterjedt, s így a végbizonyítvány elnyerhetővé vált akkor is, ha a hallgatók nem minden kötelező tárgyat teljesítettek. Lásd: 147664/1914. (1914. december 22.) *Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) rendelet a tanulmányukat megszakító hadbavonult ifjak némi kárpótlásáról.*

⁵ Lásd: 9000/1915. (1915. szeptember 11.) *VKM rendelet a jelenlegi háború alatt rokkanttá vált katonai havidíjasoknak a felsőoktatás terén való továbbképzése körül nyújtandó kedvezményekről.*

⁶ 19147/1915. (1915. március 9.) *VKM rendelet a hadiállapot miatt katonai szolgálatot teljesítő műegyetemi hallgatók részére nyújtandó tanulmányi kedvezményekről*; valamint: 163649/1916. (1917. január 18.) *VKM rendelet a hadbavonult gyógyszerészyakornokoknak és segédeknek nyújtandó kedvezményekről.*

1917. június 8-tól a hadiárva- és a hadirokkantak gyermekei középfokú és felsőfokú tanulmányaik folytatásához nevelési segítségre lettek jogosultak. Ez egyrészt pénzbeli támogatásban (ösztöndíjban), másrészt nevelőintézeti (internátusi) hely kedvezményben valósult meg.⁷

1917. december 28-án, gróf Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter meghívására, Budapesten találkoztak az egyetemi rektorok és dékánok, hogy a miniszterrel együtt megvitassák a főiskolai hallgatóknak nyújtandó tanulmányi és anyagi kedvezmények ügyét.⁸ Ezt követően 1918 januárjában született meg a döntés, hogy a háborúban legalább 2 éve szolgáló és ebből fél évet a fronton töltő hallgatók számára lehetővé kell tenni a vizsgák letételét és 1 tanulmányi félév hallgatását. Erre két részletben került sor. Egy részük 1918. március 1-től május végéig kapott felmentést a katonai szolgálat alól, míg a második csoport 1918. június 1-től vehette igénybe a 12 hetes tanulmányi szabadságot, az ennek érdekében indított katonai pótszemeszter keretében.⁹

A polgári demokratikus forradalom időszakában megkezdődött a leszerelés.¹⁰ A minisztérium a leszerelő katonák beiratkozását az egyetemekre november 30-ig engedélyezte.¹¹ A Honvédelmi Minisztérium pedig úgy döntött, hogy a háborúból hazaérkező főiskolai és középiskolai tanulók részére a katonai illetéket egészen 1919. február

---

⁷ *A m. kir. minisztérium 1917. évi 2000. M.E. rendelete (1917. június 8.) a hadiárva- és hadirokkantak gyermekeinek középfokú és felsőbb iskolai tanulmányok folytatására nyújtandó nevelési segítségről.*

⁸ VKM 176193/1917. IV. sz. a. kelt leirat. Lásd: *Debreceni M. Kir. Tudományegyetem Tanácsülési Jegyzőkönyvek 1917/18. tanév.* V. rendes ülés. 1918. január 26. 41. szám 546. etsz. – Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára (a továbbiakban: MNL HBML) VIII. 1/a. 1.k.

⁹ 16385/1918. (1918. január 24.) *VKM rendelet a hadbavonult főiskolai hallgatók részére vizsgálatok letehetésének, illetőleg egy félév hallgatásának lehetővé tételéről.*

¹⁰ 29671/1918. (1918. november 10.) *Honvédelmi Minisztérium (HM) rendelet a személyi és anyagi leszerelés végrehajtásáról.*

¹¹ VKM 207632/1918. IV. sz. távirati rendelet. Lásd: *Debreceni M. Kir. Tudományegyetem Tanácsülési Jegyzőkönyvek 1918/19. tanév.* IV. rendes ülés. 1918. november 30. 15. szám 353. etsz. – MNL HBML VIII. 1/a. 2. k.

28-ig folyósítja.¹² A Károlyi-kormány közoktatásügyi minisztere, Lovászy Márton döntése értelmében 2 félévet meghaladó katonai szolgálat esetén járt a tanulmányi kedvezmény.¹³

1918 végén a gazdasági akadémiai hallgatók tanulmányi kedvezményeiről született döntés.¹⁴ 1919 elején pedig rendeletbe foglalták, hogy a jogi vizsgálatokat és szigorlatokat más egyetemen vagy jogakadémián is teljesíteni lehet.¹⁵ 1919 februárjában Kunfi Zsigmond nevéhez fűződött az az intézkedés, amely szerint bármelyik rokkanttá vált katona érettségi bizonyítvány és felvételi vizsga nélkül is beiratkozhatott bármely tudományegyetemre.¹⁶

A Horthy-korszak alapvető változást hozott a felsőoktatás területén is. 1919 decemberében a minisztériumot államtitkárként irányító Juhász-Nagy Sándor érvényesnek ismerte el a hadviselt középiskolai tanárjelölteknek az 1919 áprilisa és júniusa között letett vizsgáit, viszont a nyári kurzust, mivel nem egyetemi tanárok tartották, már nem.¹⁷

A tanulmányi kedvezmények és a vizsgákat érintő könnyítések mind-mind azt a célt szolgálták, hogy a háború a lehető legkisebb törést okozza a hallgatók számára. Később a figyelem fokozatosan áttevődött a háborúban rokkanttá váltakról azokra a diákokra, akik édesapjukat

---

¹² 28681/1918. (1918. december 2.) *HM rendelet a leszerelés következtében a katonai szolgálatból elbocsátandó fő- és középiskolai tanulók katonai illetve katonai kiegészítői további folyósításáról.*

¹³ Aki az egyéves szolgálaton felül a képzésből hátralévő időt katonai szolgálatban töltötte, azonnal beiratkozás nélkül alapvizsgára, szigorlatra, államvizsgára, vagy középiskolai alapvizsgálatra volt bocsátható. – Vö: 95975/1918. (1918. november 21.) *VKM rendelet a háborúból visszatért tanulóknak tanulmányi idejükben szenvedett veszteségeikért való kárpótlásáról.*

¹⁴ 163552/1918. (1918. december 29.) *Földművelésügyi Minisztérium (FM) rendelet a háborúból visszatért gazdasági akadémiai hallgatóknak tanulmányi idejükben szenvedett veszteségeikért való kárpótlásáról*

¹⁵ A döntés háttérében a cseh és a román megszállás állt. Lásd: 7178/1919. (1919. január 21.) *VKM rendelet a jogi vizsgálatoknak és szigorlatoknak más egyetemen vagy jogakadémián letehetéséről.*

¹⁶ *A közoktatásügyi miniszter 1919. évi 5255. számú rendelete* (1919. február) *a jelenlegi háború alatt rokkantakká vált egyének tanulmányi kedvezményéről.* (Az 1915. szeptember 11-i 9000/1915-ös VKM rendelet kiterjesztése.)

¹⁷ 188366/1919. (1919. december 5.) *VKM rendelet a hadviselt középiskolai tanárjelölteknek a volt tanácskormány idején tett tanári vizsgálati érvényességéről, és a hadviselt tanárjelölteknek a szenvedett tanulmányi veszteségek ellenében nyújtandó tanulmányi kedvezményekről.*

vesztették el a csatamezőn, vagy akiknek az életminőségét, családjuk anyagi háttérét érintette érzékenyen a hadirokkanttá vált családfő kieső keresete.

Hadigondozás, diák szociális gondoskodás és tandíjmentesség

Az első világháború után a hallgatókra a tanulás mellett jelentős anyagi teher (tandíj, mellékdíjak, a lakhatás és a megélhetés költségei) is hárult. A háború sok család megélhetését tette bizonytalanná, s a gyermekek taníttatása a társadalom széles rétegei számára lehetetlennek tűnt, különösen oly időkben, mikor „a háború a szükséget szenvedőknek számát óriásilag megnövelte...”¹⁸

A hadigondozottak, a hadirokkantak, a hadiárva és a hadirokkant szülővel rendelkezők a leginkább kiszolgáltatottá vált rétegei voltak a hallgatói társadalomnak. Támogatásuk két irányból valósult meg. Az állam részéről a hadigondozás törekedett szociális hálót biztosítani számukra, hogy elkerüljék a teljes deklasszálódás tragédiáját. A háború alatt a katonák és hozzátartozóik támogatására jött létre a Hadsegélyező Hivatal.¹⁹

1915-ben pedig a magyar kormány megalakította a „Csonkított és Béna Katonákat Gondozó Bizottságot”, amelynek elnöke Tisza István miniszterelnök, alelnöke pedig Klebelsberg Kunó volt.²⁰ 1915 tavaszától augusztusig emellett a bizottság mellett működött gróf Teleki Sándor vezetésével a Vörös Kereszt Egyesület Rokkant Katonákat Gyámolító és Elhelyező Hivatala.²¹ 1915. szeptember 6-án alakult meg a korábbi helyett a M. Kir. Rokkantügyi Hivatal, amely a

---

¹⁸ TELEKI 1918. 6.

¹⁹ A hivatalt Kirchner Ármin nyugállományú cs. és kir. altábornagy irányította és a harcmezőn szolgáló katonáknak, valamint a hadiözvegyeknek és hadiárvaéknak szervezett gyűjtéseket. Lásd: 6070/1914. (1914. augusztus 21.) *Belügyminisztériumi rendelet a hadsegélyező hivatal megalakításáról.*

²⁰ 1915. március 31-ig összesen 20.162 hadisérültről volt tudomása a hatóságoknak. A bizottság ellátásuk érdekében 2 év alatt 10 utókezelő gyógyintézetet, 8 különleges kórházat és 14 rokkantiskolát létesített. Lásd: PETRI 1917. 5. és 24.

²¹ 1915. augusztus 1-én ez a hivatal beolvadt a Csonkított és Béna Katonákat Gondozó Bizottságba. Lásd: PETRI 1917. 7. és 42.

miniszterelnök elnökletével az Országház épületében kezdte meg működését.²²

A hadigondozás figyelme azonban fokozatosan kiterjedt a hadirokkantak mellett azok családjára, valamint a hadiözvegyekre és a hadiárványokra is. Ez a szemléletváltás a hadigondozás intézményrendszerét sem hagyta érintetlenül, s 1917. április 14-én Zita királyné jelenlétében ünnepélyesen megalakult az Országos Hadigondozó Hivatal, amelynek elnökévé Teleki Pált nevezték ki.²³ A Rokkantügyi Hivatal helyébe lépő irányító szerv létrehozásáról szóló rendelet hadigondozókat rendelt a gondozottak mellé, s így a hadiárványok számára pártfogókat, míg a hadirokkantak és hadiözvegyek számára tanácsadókat kellett kijelölni.²⁴

1918 nyaratól a törvényhatósági hadigondozó bizottságok mellé hadigondozó népirodákat állítottak fel, hogy közelebb vigyék a hadigondozást a hadigondozottakhoz.²⁵ A hivatal 1920 augusztusától a M. Kir. Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium Hadigondozó Hivatala lett.²⁶ 1922 szeptember 19-én pedig Gödöllőn a kormányzó országos rokkantügyi főfelügyelőt nevezett ki.²⁷

1917. október 1-től a hadirokkantak, hadiözvegyek és hadiárványok a háború alatt és azután még fél évig ideiglenes évi segélyben

---

²² A Rokkantügyi Hivatal a hadirokkantak helyzetének egyedi megoldására törekedett. Feladatairól bővebben: *A m. kir. miniszterelnök 1915. évi 3301. számú rendelete* (1915. szeptember 4.) *a rokkant katonákat gondozó szervezetről*.

²³ A hadiárványok és hadiözvegyek gondozásának előkészítését még Fejérváry Imre báró kezdte meg, mint a Rokkantügyi Hivatal alelnök-helyettese 1916 májusában. Lásd: PETRI 1917. 43–44.

²⁴ Lásd: *A m. kir. minisztérium 1917. évi 900. M.E. számú rendelete* (1917. március 8.) *a hadirokkantak és családjukat, továbbá a hadiárványokat és a hadiözvegyeket gondozó szervezetről*. 3-6.§.

²⁵ *A m. kir. minisztérium 1918. évi 3.510 M.E. számú rendelete* (1918. augusztus 13.) *a hadigondozó népirodák szervezéséről és a hadigondozó kormánybiztosok hatáskörének megállapításáról*.

²⁶ *A m. kir. kormány 1920. évi 6.682. M.E. rendelete* (1920. augusztus 12.) *a hadiárványoknak és hadirokkantak gyermekeinek középfokú és felsőbb iskolai tanulmányaik folytatására nyújtandó nevelési segítségekről* szóló 2.000/1917. M.E. számú kormányrendelet módosításáról.

²⁷ Lányi-Lindner Gusztáv vezér-tanácsnok a mindenkor népjóléti és munkaügyi miniszterhez alárendelve látta el a hadirokkantak, hadiözvegyek, hadiárványok gondozásának ellenőrzését és felügyeletét. Lásd: 27000/1923. (1923. július 15.) *Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium (NMM) rendelet a m. kir. rokkantügyi országos főfelügyelő hatásköréről, szolgálati viszonyairól és támogatásáról*.

részesültek.²⁸ Végül 1919 június végével az ideiglenes évi segély, 1923. április 30-ával pedig a hadisegély is megszűnt, s a hadirokkantak számára a rokkantjáradék, a hadiárváknak az árvajáradék, míg a hadiözvegyek számára az özvegyi járadék és a nevelési pótlék maradt.²⁹ 1925 júliusában újból megállapították a hadigondozottak ellátásait, s rokkantellátási adót vezettek be, amit az alapadóhoz igazítva, sávosan határoztak meg.³⁰

A magyar hadigondozás két világháború közötti történetének legfontosabb jogszabálya azonban az 1933. évi VII. tc., az ún. „hadirokkant törvény” volt, ami átfogta és újraszabályozta a teljes magyar hadigondozási rendszert.³¹ Az új jogszabály fontos lépés volt, de abban, hogy a hadiárvák és a hadirokkant szülővel rendelkező hallgatók kiszolgáltatott helyzetük ellenére jelen lehettek a felsőoktatásban, hatalmas szerepe volt az egyetemek szociális gondoskodásának.

A felsőoktatási intézmények szembesültek először a hallgatókkal és a helyzet konkrét kezelésére is nekik kellett vállalkozniuk. Lelkiismeretes és a fiatalok sorsát szívükön viselő egyetemi tanárok vállalták magukra a diák szociális munkát. Kezdeményezésükre diákjóléti intézmények sora kelt életre, biztosítva a hallgatók számára a megfelelő étkezést, kisebb részük számára a lakhatást, valamint a közvetlen segélyezést is. Ezek az egyetemi intézmények (menzák, internátusok, diákjóléti bizottságok és diákvédő irodák) idővel össze-

---

²⁸ 1917. évi IX. törvénycikk az 1917/18. költségvetési év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról, 6.§.; valamint: 70000/1915. (1915. július 5.) Pénzügyminisztérium (PÜM) rendelet a legénység állományába tartozott rokkantaknak és az elesettek, eltűntek vagy meghaltak hátrahagyottainak az 1915. XV. tc. 7.§-a alapján való segélyezéséről.

²⁹ 171600/1919. (1919. szeptember 8.) HM rendelet a hadisegélyek felemeléséről; és 6018/1923. (1923. április 12.) HM rendelet a hadisegélyek végleges beszüntetéséről.

³⁰ Lásd: A m. kir. minisztérium 1925. évi 4.300 M. E. számú rendelete (1925. július 10.) a nem hivatásos állományból származó hadirokkantak, hadiözvegyek és hadiárvák ellátásáról szóló 2.700/1922. M.E. számú és az ezt módosító rendeletek újabb módosításáról; valamint: 1925. évi XLVIII. törvénycikk a rokkantellátási adóról.

³¹ 1933. évi VII. törvénycikk a hadirokkantak és más hadigondozottak ellátásáról; valamint a törvény végrehajtási utasítása: 9300/1933. (1933. december 6.) HM rendelet a hadirokkantak és más hadigondozottak ellátásáról szóló 1933.VII. tc. végrehajtási utasításának kiadásáról.

hangolták tevékenységüket és diákjóléti intézményrendszerekké váltak.³²

Az 1. ábra az 1934/35-ös tanévet mutatja be az egyes tudományegyetemen tanuló árva, félárva, hadiárva és hadirotkánt apával rendelkező hallgatók arányát tekintve.³³ A hadiárva és a hadirotkánt apával rendelkező hallgatók együttesen 1290-en voltak, ami az összes hallgató 11%-ának felelt meg. Az egyes egyetemeket tekintve látható, hogy a hadiárva hallgatóságon belüli aránya a Műegyetemen (4%, 96 fő) és Debrecenben (4,1%, 54 fő) volt a legalacsonyabb, miközben Szegeden az 5,7%-ot (88 fő) is elérte. A hadirotkántá vált apák gyermekeinek aránya viszont a pécsi Erzsébet Tudományegyetemen (5,6%, 85 fő) és a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen (5,7%, 283 fő) volt a legkisebb, miközben a hadiárva-hoz hasonlóan a szegedi Ferenc József Tudományegyetem e tekintetben is kiemelkedett (7,4%, 114 fő).

A viszonylag magas részvételi arány az egyetemi hallgatók soraiban a jogalkotásnak is köszönhető. Az említett 1933. évi VII. törvény ugyanis a hadiárva és a hadigyámoltak esetében külön figyelmet fordított a megfelelő neveltetés és oktatás biztosítására.³⁴ A jogszabály 28.§-a értelmében a hadiárva és a hadigyámoltak a középiskolában, a főiskolán és az egyetemen a felvételek tekintetében ettől kezdve elsőbbséget élveztek. Emellett a középiskolában jó tanulmányi eredmény elérése esetén teljes tandíjmentesség és a különböző mellékdíjak alóli mentesség járt részükre. Az egyetemeken és a főiskolákon a kötelező kollokviumok jeles eredményű letétele és a bölcsészettudományi karokon a tanárvizsgálati szabályzatokban meghatározott időben az előírt vizsgák sikeres teljesítése esetén, teljes tandíjmentesség illette meg őket. Mindezekben túlmenően pedig a belügyminiszter a hadiárva és hadigyámolt középiskolai tanulókat és

---

³² Vö. MAGYARY 1929. 89–101.

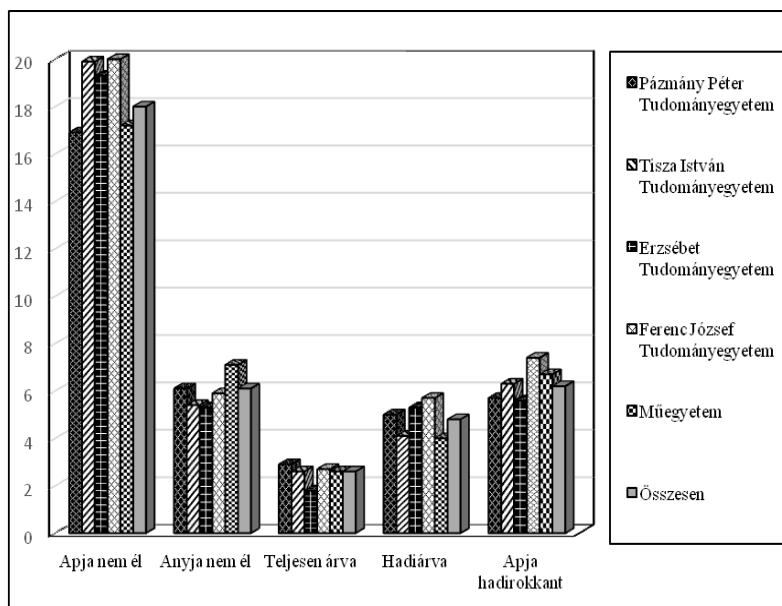
³³ Budapest Főváros Levéltára (BFL) IV. 1419. g. 1.d., Főiskolák 9.sz. táblák 1–5.

³⁴ A hadirotkántak gyermekei hadigyámoltnak számítottak. A hadiárva és hadigyámoltak pontos meghatározását lásd: *1933. évi VII. törvénycikk a hadirotkántak és más hadigondozottak ellátásáról*. I. Fejezet. Általános rendelkezések. Hadigondozottak. 2.§. C és D. pont

főiskolai, egyetemi hallgatókat éves ösztöndíjban és ingyenes nevelő-intézeti elhelyezésben részesíthette.³⁵

A hadiárva és hadigyámoltak teljes tandíjmentessége fontos állomás volt a magyar hadigondozás és a magyar felsőoktatás története szempontjából egyaránt. Az 1934/35-ös tanévben például összesen 745 hallgató (az összes hallgató 6,4%-a) kapott teljes tandíjmentességet, viszont a hadiárva és a hadirokkant apával rendelkező hallgatók együttesen 1290-en (11%) voltak.³⁶ Mindez azt jelenti, hogy a tandíj teljes elengedésének feltételeit, a jeles kollokviumot és az előírt vizsgák sikeres letételét sokan nem tudták teljesíteni közülük. Mégis, a hadigondozásnak, az egyetemek diákjóléti intézményeinek és a tandíjmentesség törvényben biztosított lehetőségének betudhatóan esélye nyílt egy sok szempontból kiszolgáltatott, nehéz sorsú és sokat szenvedett hallgatói réteg tehetséges tagjainak arra, hogy a legmagasabb szinten képezze magát és értékes diplomát szerezzen.

1. ábra: Árva, félárva, hadiárva és hadirokkant apával rendelkező hallgatók hazánk egyetemein az 1934/35-ös tanévben (%)

³⁵ 1933. évi VII. törvénycikk. VI. Fejezet. Kedvezmények a hadigondozottak részére. Tanulmányi kedvezmények. 28.§.

³⁶ A tandíjmentességre vonatkozó adatok forrása: BFL. IV. 1419. g. 1.d., Főiskolák 3.sz. táblák 1–5. – Bővebben lásd: KIRÁLY 2009., 276–285.

IRODALOM

KIRÁLY Sándor

2009 *Az egyetemi hallgatóság társadalmi arculata Magyarországon a két világháború között.* Debrecen (Doktori értekezés)

MAGYARY Zoltán

1929 *Emlékirat az egyetemi ifjúság szociális gondoskodása megszervezése tárgyában.* Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.

PETRI Pál

1917 *A magyar hadigondozás történetének vázлата.* Kiadja az Országos Hadigondozó Hivatal, Budapest.

RUDAI Rezső

1939 Diákszociális gondoskodás. In: Martonffy Károly (szerk.): *A mai magyar szociálpolitika. Az 1939. évi közigazgatási továbbképző tanfolyam előadásai.* Közzéteszi Dr. Vitéz Keresztes- Fischer Ferenc m. kir. t. t., belügyminiszter, Budapest.

TELEKI Pál

1918 *Sociálpolitika és hadigondozás.* Kiadja az Országos Hadigondozó Hivatal, Budapest.

FORRÁSOK

1924 *A Magyar kir. Kormány 1915–1918. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv.* Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt. Könyvnyomdája, Budapest.

1914–1933. *Magyarországi Rendeletek Tára.* Magyar Királyi Belügyminisztérium, Budapest.

Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára VIII. 1/a. 1-2. k. *Debreceni M. Kir. Tudományegyetem Tanácsülési Jegyzőkönyvek.* 1917/18, 1918/19.

KIRÁLY, SÁNDOR

DISABLED SOLDIERS AND WAR ORPHANS IN THE HUNGARIAN UNIVERSITIES AFTER THE FIRST WORLD WAR

The topic of this study is closely connected to the fate of the young generation of World War I. They became wounded or disabled soldiers, war orphans and the most vulnerable group of the society. Their real story is a hardly searched issue of Hungarian history. Some of them were so young that they should have started their studies in one of the university during the years of war. Instead of this, they went to the battlefield and come back home with several physical and mental injuries. Therefore they went to the universities at the same time and tried to graduate. Afterwards, at the mid-thirties of the century lot of students had war invalid father, or they were orphans of war. All of them had to face extraordinary difficulties in order to be able to pay the costs of their studies. This study tell about all those efforts which happened in order to help them.

